

Barış ve Güvenlik: Barışın ve Güvenliğin Tesisinde Sivil Toplumun Rolü: Kongo'daki Sivil Toplumun Durumu

Prof. Dr. Jean- Berchmans LABANA LASAY'ABAR
Kinşasa Üniversitesi
Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı

Çev. Sibel KARA

Giriş- 1

Geçtiğimiz yirmi yıla silahlı çatışmalar damgasını vurmuştur.

Ayrıca devletlerarası ve iç çatışmaların uluslararası boyutunu gösteren son analizde, iç çatışmaların artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Söz konusu değişimin nedenleri; çatışan silahlı grupların sayısının artması, kendilerini, varlıklarını ve savaş pratiklerini meşrulaştıran bir söylem içerisinde olduklarını göstermektedir.

Silahlı çatışmaların doğasındaki çözümlülüğün önemli sonuçlarından biri de içlerindeki aşırı karmaşıklık ve şüphesiz uyum sağlayamama ve/veya konvansiyonel malların yetersizliği, arabuluculuğa ve diplomatik yaklaşıma dayalı eksende olması, kendi varlıklarını sürdürülebilir kılmasına yönelik çözümlere vurgu yapmasıdır.

Dolayısıyla barışın tesisinde yeni tip bir aktör nereden ortaya çıkmaktadır: birçok umudun dayanağı olan sivil toplumdan.

Aslında sivil toplumun, gerek çatışmanın kurbanı gerekse çatışmada bir aktör ya da çatışmanın kalıcı bir parçası olmasından ziyade, tarafsızlığın sürekli olması gerekmektedir.

Sivil toplumun, çatışmaların dönüşümüne ve çözümüne ilişkin uygulamaları üç argümanla açıklanabilir:

Giriş- 2

1. Sivil toplumun, çatışmanın içinde bir oyuncu olduğu kabul edildiği takdirde (yayıldığı ve taşındığı değerler aracılığıyla, tutumları ve davranışları aracılığıyla), çatışmanın çözüm sürecinde olması önemlidir.

2. Ortaya çıkan çözümler, yalnızca toplum tarafından kabul ve entegre edildiği takdirde sürdürülebilir olacaktır.
3. Çatışmaların büyük çoğunluğu, devletin meşru açığının nedenidir. Teoride sivil toplumun siyasi sürece aktif katılımı, söz konusu meşruiyeti artırır ve dolayısıyla çatışmaların çözümünü sağlar.

Bu nedenle, bu türden yeni aktörlerin ortaya çıkışı bir yandan gücünü gösterirken, diğer yandan da zayıf yanlarını ortaya koymuştur. Özellikle de kurumsal ve teknik kapasiteler düzeyinde.

Bu iddiaya göre sivil toplum, çatışmaların çözümünde meşru aktördür, ancak söz konusu aktör, halen birçok yönden de zayıf bir konumda bulunmaktadır. (Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları, sivil toplumun kapasitesini arttırmayı hedefleyen eğitim programları) Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları'nın çoğunluğu, sivil toplum aktörleri tarafından gerçekleştirilecek çözüm analizlerini güçlendirmeyi amaçlayan boyutta çatışma çözümüne katkı sağlarlar.

Beşinci Uluslararası Türk- Afrika Kongresi'nde çatışma çözümü ve barışın tesisi konusunda sivil toplumun rolünü inceleyerek barış ve güvenlik temasını belirledik. Kongo'daki sivil toplum örneği...

Giriş- 3

Çalışmada üç nokta üzerinde durulacaktır.

Birinci bölümde, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki sivil toplum ele alınacaktır.

İkinci bölümde, Kongo'daki sivil toplumun çatışma çözümündeki rolü incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise bir aktör olarak barış ortamında Kongo'daki sivil toplumun rolü incelenecektir.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kimdir? 1

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin sivil toplum faaliyetleri çok daha eskilere dayandırılabilir. Bunlar arasında söz konusu grupların çalışmaları ve özellikle Ulusal Bağımsızlık Savaşı (1950), kurumların ve siyasi yaşamın demokratikleştirilmesi (1990-1996), Bağımsızlık Savaşı (1996-1997) ve Gerilla Savaşı (1998-2003) yer almaktadır.

Günümüzde sivil toplum, her şeye rağmen kendi rolünün ve gücünün farkına varmıştır. Bu durumu art arda gelen, vatandaşların ve uluslararası toplumun bir kısmının gözünde Kongo Devleti'ni önemsizleştirmeye götüren yoğun krizlerde rastlamak mümkündür.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde özellikle Kinşasa, Kuzey Kivu, Güney Kivu ve Doğu bölgesinde konuşlanmış çok sayıda insan hakları örgütü bulunmaktadır.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ni Afrika'nın diğer ülkeleri ile kıyasladığımızda, kıtada daha dinamik ve aktif bir sivil topluma sahip olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kimdir? 2

Sivil toplum, liderlik mücadelelerin yanı sıra devlet tarafından kendi hallerine bırakılmış işçilere yardım için geliştirilen program ve projeler yararına biriktirilen fonlardaki açıkları mücadele etmek zorundadır. Ülkenin küresel sosyo-politik bağlamına karşın, üstesinden gelmesi gereken zorluklar ve aynı zamanda aydınlatılması gereken karanlık noktalar bulunmaktadır. Ancak bunun için gerekli siyasi araçlar bulunmamaktadır.

Söz konusu kuruluşlar arasından aşağıdakileri örnek göstermek mümkündür:

- ✓ Afrika Birliği İnsan Hakları (ASADHO),
- ✓ Lotus Grubu (GL),
- ✓ Büyük Göller Bölgesindeki İnsan Hakları Ligi,
- ✓ Sessizlerin Sesi (VSV),
- ✓ İnsan Haklarını Geliştirmeye Yönelik Eylemler (ACIDH),
- ✓ Kadın ve Çocuk Hakları (FEDHO),
- ✓ İnsan Haklarını Savunması ve Geliştirmesi için Gazeteciler (JPDH).

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kimdir? 3

Sivil toplumun, eylemsel kapasitesini güçlendirmek için kalıcı kurumsal bir dayanağa ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü esasında dördüncü kuvvet olarak; dolayısıyla kişi kaynağı bağlamında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin bütünleşmesi için güçlü bir potansiyel bulunmaktadır.

Sivil toplumu oluşturan ana bileşenler aşağıda mevcuttur.

Sivil Toplumunu Oluşturan Gruplar

Söz konusu bileşenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Dini Dernekler,
2. İşçi Sendikaları,
3. Sivil Toplumunu Geliştirme Merkezleri,
4. Hükümet Dışı İnsan Hakları Dernekleri,
5. Kadın Dernekleri,
6. Gençlik Dernekleri,
7. Esnaflar,
8. Geleneksel profesyonel düzen,
9. Bilinen Dernekler,
10. Barış için Sivil Toplum, Demokrasi ve Yurttaşlık,
11. İnsani Yardımlar Yapan Sivil Toplum Kuruluşları ve Hayırseverler,
12. Sivil Toplum Kuruluşları'nın Ekonomik Karakteri,
13. Çevresel Alanda Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları,
14. Eğitim, Kültür ve Spor alanlarında faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşları,
15. Medya Dernekleri,
16. Köylü Birlikleri ve Toplumsal Taban.

Coğrafyanın Başlıca Bileşenleri

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki sivil toplum, coğrafik açıdan 11 il koordinatları halinde düzenlenmiştir. Bunlar:

- İl Koordinasyon Merkezleri,
- Aşağı Kongo İl Koordinasyon Merkezleri.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kimdir? 4

- ❖ Maniema İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Güney Kivu İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Katnaga İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Kinşasa İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Batı Kasai İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Doğu Kasai İl Koordinasyonu Merkezi,
- ❖ Doğu Bölgesi İl Koordinasyonu Merkezi ve
- ❖ Kuzey Kivu İl Koordinasyonu Merkezi.

Bilinmesi gereken, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki tüm sosyal ve toplumsal yaşamın, söz konusu temel kuruluşlar, tematik ve coğrafi bileşenler

üzerine yapılandırılmış olması; aynı zamanda bölgesel ve ulusal ağların da bu yapılanmaya katılmış olmalarıdır.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kimdir? 5

İl düzeyindeki her şey açık ve nettir. Liderliğe, sivil toplumun bir parçası gibi olan ya da kendilerini siyasi kuruluşlar olarak kabul eden organizasyonların bulunduğu Kinşasa'da olduğu gibi vurgu yapılmaktadır.

Bu kargaşanın, kamu otoritesi tarafından sürdürüldüğü bir gerçektir. Geleneksel sivil toplumların, misyonlarını icra etmeleri oldukça güçtür.

Tanımlanmakta olan ulusal politika, tüm derin sosyo- politik değişiklikleri dengelemektedir.

Ulusal düzeyde, Ulusal İcra Sekreterliği, Sivil Toplum/ Yaşam Kuvvetleri, ulusal tematik ağlar tarafından kurulmuştur. Sivil Toplum, 11 il koordinatörlerinden biridir. Kamu kurum ve kuruluşlarınca, yani resmen tanınmış yasal bir kişiliğe sahip olması, geleneksel olan rolünü icra etmesini sağlamaktadır.

Sivil Toplum ve Çatışmalardaki Gevşeme 2 Ağustos 1998/ 1

Kongo'daki sivil toplum, Afrika'daki ilk savaşlarda (Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ruanda, Uganda, Zimbabve, Namibya ve Angola) Lusaka Müzakereleri ve iç diyalog yoluyla bir çözüm bulunması arayışlarına dâhil olmuştur.

Sivil Toplumun, Lusaka Süreci'ne aktif katılımı için Lusaka Antlaşması'nın imzalanması, 1999 yılının Temmuz ayında gerçekleşmiştir. Söz konusu anlaşmanın imzalanması, toplumun çabalarının doruğa ulaştığını ve Kongo halkının müzakerelere çatışma çözümü ve barış için katıldığını göstermektedir.

Bu anlaşma çerçevesinde, anlaşmanın içeriğini halka onaylatmak amacıyla sivil toplumun; anlaşmayı uygulaması, izlemesi ve imza sonucu bu anlaşmanın ihlali tercih edilmiştir. Aksi takdirde eylemler, sivil toplum tarafından üstlenilen bu anlaşmaya destek olarak ilave edilebilir.

Sivil Toplum Grupları (kiliseler ve dini mezhepler, kadın örgütleri, işçi sendikaları, platform üyeleri), ulusal birliğe geri dönmek amacıyla ülke çapında, İngiltere'nin Kinşasa Büyükelçiliği'nin binası önünde oturma eylemi

yapmışlardır. Ulusal birlik, barışın tesisi ve saldırganların iadesi için kiliselerde toplu dualar ve barış duaları yapılmıştır.

Sivil Toplum ve Çatışmalardaki Gevşeme 2 Ağustos 1998/ 2

Bu anlaşmanın popülerleşmesi için yayın ve sözleşmenin kopyalarının radyoda ve televizyonda şarkı yarışmalarıyla, skeçlerle ve tiyatro piyesleriyle, kamu dersleriyle, popüler gruplarla okullardaki gençlerin yanı sıra kiliselerde hutbe ve vaazlar aracılığıyla dağıtımını artmıştır.

Süper Güçlerin imzasını göstermek amacıyla Afrika Birliği Örgütü (bugünkü Afrika Birliği), Birleşmiş Milletler ve barışın tesisi için Kongolu vatandaşların belirlenmesi, toprak bütünlüğü ve egemenlik için sivil toplum, özel bir lobi eylemi üstlenmiştir.

Yani;

- 5 kilisenin yetkilileri ya da ABD Başkanı ve Güvenlik Konseyi, BM ile Amerika'daki dini mezhepler;
- Kongo Sivil Toplumunu arasında ağ ve uluslararası örgütler için ülkelerin anlaşmayı, liderleri etkilemek amacıyla imzalamaları;
- Sivil topluma mesajı ve imzalayanların kilise kısmı ile OAU Anlaşması için yükümlülüklerini hatırlatmak.

Sivil Toplum ve Çatışmalardaki Gevşeme 2 Ağustos 1998/ 3

Böylece söz konusu lobi, gözlem ve anlaşmaların takibi amacıyla bir Sivil Toplum Rasathanesi oluşturulmasına önderlik ederek tüm vilayetlerdeki çatışmalara yönelik uzlaşmaları tanımıştır.

Sivil toplum, bu yüce hedefe ulaşmak amacıyla sürekli partileri bir araya getiren bir rol oynamış; söz konusu amacın, nüfus açısından en iyi tercih olacağını ifade etmiştir. Ulusal bütünlüğü güçlendirmek, Kongoluları bağdaştırarak Pretoria'daki görüşmelerde demokratik kurumların kurulmasını teşvik ederek, Kongo Müzakereleri ve nüfus tarafından kabul edilen kararların uygulanmasına destek sağlanmıştır.

Kongo'daki Barışın Korunmasında Sivil Toplumun Rolü/ 1

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde barış süreci, tamamlanmış olmaktan bir hayli uzaktır. Kongolu ve yabancı silahlı gruplarının sayısı, güvensizlik

kaynağı olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla insanlar, başta Doğu'daki ülkelere olmak üzere kitleler halinde göç etmektedirler. Söz konusu sivil koruma, insanlara ulaşma ve insan hakları ihlalleri gibi ciddi sorunları beraberinde getirmektedir.

Devlet otoritesinin, ülkenin geneline yayılması ve yeniden yapılanması, yaşam alanı açısından sorunlu olan bölgelerin silahlı gruplar tarafından kontrol edilmesi, ulusal ve yerel yönetimlerin demokratik olarak başa gelmelerine rağmen, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kalkınması ve güvenliği açısından büyük bir sorun olmaya devam etmektedir.

Yeni seçilmiş olan bu aktörler, barışın sağlanmasında ve toplumun beklentilerine yanıt verilmesinde gerekli olan kaynaklardan ve tecrübelerden yoksundurlar. Genellikle çok sayıda Kongolu; sivil toplumun maddi sıkıntılarını, kurumsal kapasitelerini ve devlet yetkilileri ile olan düzenlemeler gibi mücadelelerini dile getirmektedirler.

Barışın sağlanması sürecinde, yerli ve yabancı Sivil Toplum Kuruluşları, oldukça önemli aktörlerdir.

Kongo'daki Barışın Korunmasında Sivil Toplumun Rolü/ 2

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu Toplantılarında sivil toplumun ve Hükümet Dışı Sivil Toplum Kuruluşları'nın, barışın güçlendirilmesi sürecindeki önemli payları teyit edilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları'nın genellikle devletlerarası büyük kurumlardan ve hükümetlerden daha çok avantajları bulunmaktadır, çünkü söz konusu kuruluşlar; esnek, hızlı, bürokratik engellerden uzak olmakla birlikte, bu tür kuruluşların siyasi açıdan kısıtlamaları yoktur.

Söz konusu kurumların, çeşitli manda ve bağımsızlık politikaları, kendilerine tehlikeli yerlere giriş ve zor yerlerde çalışma izni vermektedir. Esasen anlaşmazlıkları çözümlene konusunda insani eylemler yine de siyasi taleplerin yerini tutmamaktadır.

Kongolu Sivil Toplum Kuruluşları, barışın sağlanmasına yönelik eylemlerinde, acil insani yardımlarla ya da insan haklarını koruma ve yeniden düzenlemede, silahlı çatışma mağdurlarına yardımcı olma konusunda vekillik yapmaktadırlar.

Seçimlere (2006'nın Temmuz ayındaki Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri) gözlemci olarak katkıda bulunulmuştur. İade, yerinden edilmiş kişiler

ve MONUC (Silahsızlanma, Terhis, Geri Dönüş, Yeniden Yerleşim, Yeniden Bütünleşme DRRR 2002), eski savaşçıların yeniden bütünleşmesine, rehabilitasyonuna, uzlaşmasına ve kalkınmasına katkı sağlamıştır.

Kongo'daki Barışın Korunmasında Sivil Toplumun Rolü/ 3

Örneğin; Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (MONUC), barış misyonunun görev süresinin korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının rolünü ifade etmektedir. Hassas gruplar üzerinde odaklanılarak, ülke içinde yerinden edilmiş mültecilerin, kadınların ve terhis olan çocuk askerlerin haklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Sivil Toplum Kuruluşları, Batı'daki kamuoyunun bilinçlendirme ve BM'nin barışı güçlendirme konusundaki komisyonuna katılmış ve hangi konularda ortak stratejiler geliştirilebilir; söz konusu programlar için en iyi uygulamaları geliştirerek orta ve uzun vadeli mali öngörülebilirlik sağlamayı amaçlamışlardır. Kendilerinin, bültenlerini ve ulusal istişarelerini içeren ek raporları bulunmaktadır.

Kongo'daki sivil toplum gündemini, temel güçlükler ve aktörlerin barış çabalarının koordinasyonu oluştururken, bunlara ek olarak gündemde Boutros-Bouthros Ghali Barışı bulunmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları arasında koordinasyon sorunlarının, OIG'nin ve BM'nin örgütsel devamlılığına olan ihtiyacın şüphesiz altı çizilmelidir, yani bunun insani kalkınmaya yönelik olduğu ifade edilebilir.

Kongo'daki Barışın Korunmasında Sivil Toplumun Rolü/ 4

Sivil Toplum Kuruluşları'nın sayıları, Oxfam ve Care gibi bazı durumlarda aciliyeti etkileyebilir ve yapılan müdahaleler de yerindedir. Uluslararası Kızılhaç Komitesi "Bu önleme ve uzun vadeli kalkınma, ancak yine de önemli ölçüde dış insan gücüne ve maddi kaynaklara, yerel gelenek ve kültürlere, faaliyetlerin bu acil yardım çalışmalarına daha az ödüllendirici medya boyutlarına vurguda bulunmak, projelere bağlı programlar anlamına gelmektedir".

Tarihsel olarak, Sivil Toplum Kuruluşları ile ordu, birlikte çalışmaktan uzaktırlar. STK'lar, askerlerden tarafsızlık ve güvenlik konularında faydalanmak isteyebilirler. Bununla birlikte son yıllarda Sivil Toplum Kuruluşları, personellerinin güvenliğini sağlamak amacıyla orduya ihtiyaç duymuş ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde de olduğu gibi sık sık isyancıların hedefi haline gelmişlerdir.

STK'ların bağımsızlıkları da bazı bağlamlarda, özellikle sivillerin çatışmalara hedef oldukları durumlarda test edilmiştir. Örneğin faaliyetleri, tek parti tarafından ön yargı şeklinde yorumlanabilir. STK'lar, bazı durumlarda siyasi davranabilirler. Çünkü "yardım için kendilerini çatışmanın bir parçası ve taraftarı olarak görme eğilimindedirler". Diğer bir deyişle destek sağlanması konusunda tarafsız olmalarına karşın, nadir de olsa etkileri bulunmaktadır.

Kongo'daki Barışın Korunmasında Sivil Toplumun Rolü/ 5

Mevcut durum; insani yardım (giyim, beslenme, barınak) yapılan soykırıma uğramış mülteci kamplarının bulunduğu Ruanda örneğinde de aynı olmuştur. Dolayısıyla STK'ların siyasi bağlamda hassas olmaları önemlidir; insani eylemlerde bulunurlarken, planlama ve programlama hususlarında bu durumu da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. İşte bu husus, insani yardım eylemlerinde bulunan STK'ların hassas konularının başında gelmektedir.

Yardım, sanayi ve geliştirme gibi konularda aktörlerin, hesaplara ilişkin eksiklikleri de vurgulanmıştır. Gerçekten de Sivil Toplum Kuruluşları, bir çatışmaya müdahale etmek, çatışmada kalmak ya da çatışmadan ayrılmak zorunda değildirler. Ayrıca uluslararası öngörülerde bulunmak zorunda da değildirler.

Sonuç- 1

Kongo D. C. sivil toplumu, New York ve Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Merkezleri'nde olduğu gibi batılı birçok ülkenin başkentlerinde 1998'de ve 1999'da organize edilmesi gereken farklı lobicilik ve uluslararası aktörlük görevleri, MONUC'un kuruluşunun temelinde de yer almaktadır.

MONUC, toprağı tımar sistemi şeklinde vermek ya da çekirdek gruplar kurmak yerine, kalan iki evreyi sonlandırarak ve sivil toplumun iç organizasyonunu tamamlamak şartıyla kendisine bırakıp, mandasını tümüyle tamamlamayı daha iyi yapmaktadır.

Bu analizlerden sonra tahmin ediyoruz ki, söz konusu sivil toplumun, ulusal seviyedeki ve hükümetin organlarındaki boyutuna bakıldığında, çatışmalarda ve barışın korunmasında kritik bir rolü bulunmaktadır. Sivil toplum, ülkemizdeki yönetim biçimine ya da genç demokrasinin ortasına yerleşen yeni azınlık yönetimine güçlü bir alternatif sunmalıdır.

Sivil toplum, çekirdek gruplar oluşturan ve sivil hayata katılmaya daha etkili başka bir form almak için onu kullanmak amacıyla sızdıran engellerden, açıkçası markajdan kurtulabilir.

Sonuç- 2

Bizim düşüncelerimiz, daha sistematik ve daha açık bir siyasi diyalogun devlet ile sivil toplumun arasına yerleşmesine ilişkindir.

Böylece devletçi olmayan aktörlerin daha fazla söz sahibi olmaları, demokrasiyi ve çoğulculuğu güçlendirecektir. Bu nedenden dolayı, ortak ülkelerin sivil toplumlarından, özellikle de Türk sivil toplumundan barışın sağlanması sürecinde rolümüzü aktif ve nesnel olarak gerçekleştirebilmemiz için Kongo'daki sivil topluma yardımcı olmalarını talep ediyoruz.

Kaynakça

1. AALL, Pamela, MILTENBERGER, Daniel et WEISS, Thomas, Guide to IGOs, NGOs and the Military in Peace and Relief Operations, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001.
2. HAMULI, B., MUSHI, F. et YAMBAYAMBA, N., La société congolaise : Etat des lieux et perspectives, Bruxelles, Colophon, 2003.
3. RUBIO, François, Dictionnaire pratique des Organisation Non Gouvernementales, ellipses, Paris, 2004, p. 237.
4. SHOMBA, K., Société civile congolaise : Bicéphalisme, incidence et issues possibles, Kinshasa, MES, 2009.
5. VERNA, Gérard, « Le comportement des ONG engagées dans l'aide humanitaire », Anthropologie et Sociétés, no. 2, vol. 31, 2007.
6. Revue internationale de la Croix-Rouge, n°817, 1996, Annexe VI: Le code de conduite pour le Mouvement international de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge et pour les ONGs lors des opérations de secours en cas de catastrophes.
7. « La montée en puissance, ONG: chronologie d'une montée en puissance », in Courrier de la Planète, n°63, vol. 3, 2001. Disponible sur <http://unesdoc.unesco.org/images/00>
8. KREIDI, Patrice, Le rôle des ONG et de l'Union européenne dans la résolution de conflits, Mémoire de maîtrise, Institut Européen de

l'Université de Genève, inédit, 2007. Disponible sur <http://www.unige.ch/ieug/publicatio...>

9. Résolution de l'Assemblée Générale des Nations Unies, A/RES/60/180 (2005).

10. Résolution du Conseil de Sécurité des Nations Unies, S/RES/1645 (2005)